

EDUSKUNNAN
SIVISTYSVALIOKUNTA

Helsingissä
20 päivänä joulukuuta 1994
Lausunto n:o 9

Perustuslakivaliokunnalle

Eduskunta on 25 päivänä lokakuuta 1994 lähettäänsä hallituksen esityksen n:o 248 saamelaiden kulttuuri-itsehallintoa koskevien säännösten ottamisesta Suomen Hallitusmuotoon ja muuhun lainsäädäntöön perustuslakivaliokuntaan valmistelevalle käsiteltäväksi samalla määrännyt, että sivistysvaliokunnan on annettava lausunto perustuslakivaliokunnalle.

Valiokunnassa ovat asian johdosta olleet kuultavina lainsäädäntöneuvos Eero J. Aarnio oikeusministeriöstä, aluekehitysneuvos Matti Sippola sisäasiainministeriöstä, läänineuvos Osmo Kurola Lapin lääninhallituksesta, valtuuston puheenjohtaja Hilka Joki ja kunnanjohtaja Pentti Keskitalo Enontekiön kunnasta, kunnanjohtaja Antti Korhonen Inarin kunnasta, vt. kunnanjohtaja Sirkka Kreivi Sodankylän kunnasta, kunnanjohtaja Jouko Lukkari Utsjoen kunnasta, II varapuheenjohtaja Sinikka Semenoja ja lakimiessihteeri Heikki J. Hyvärinen saamelaisvaltuuskunnasta, professori Pekka Sammallahdi Oulun yliopistosta, oikeustieteen tohtori Lauri Hannikainen Lapin yliopistosta sekä professori Marjut Aikio.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan, että saamelaisten oikeus muihin väestöryhmiin nähden yhdenvertaiseen kohteluun hallinnossa turvataan etnisen kulttuuri-itsehallinnon perustalta. Saamelaisilla olisi oikeus vaikuttaa nykyistä laajemmin heitä erityisesti koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.

Hallitusmuotoon ehdotetaan lisättäväksi saamelaisväestön hallinnollisia oloja koskeva säännös. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon toteuttamiseksi ehdotetaan lisäksi säädettäväksi laki saamelaiskäräjistä, joka korvaisi nykyisen aseuksen saamelaisvaltuuskunnasta.

Edelleen esityksessä ehdotetaan, että saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa annetun lain

eräät säännökset kumottaisiin ja lähinnä tulkki- ja kääntämispalveluihin varatut valtion talousarvion määrärahat käytettäisiin saamelaiskäräjien henkilöstön palkkaamiseen pääasiassa vastaaviin tarkoituksiin.

Valiokunnan kannanotot

Sivistysvaliokunta on käsitellyt esitystä toimialaansa koskevilta osin ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Sivistysvaliokunnan käsitellessä valtioneuvoston kulttuuripoliittista selontekoa vuonna 1993 valiokunta totesi, että valtiovallan lähtökohtana on nykyään saamelaisten kulttuurin ja kielen turvaaminen kulttuuriautonomian perustalta, jotta saamelaiset voisivat tulevaisuudessa elää oman identiteettinsä ja elämäntapansa mukaisesti monikielisessä ja monikulttuurisessa yhteiskunnassamme.

Tässä yhteydessä eduskunta hyväksyi sivistysvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti lausuman, jossa edellytettiin saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien riittävän tason turvaamista kulttuuriautonomian perustalta.

Parhaillaan eduskunnassa käsiteltävänä olevan perusoikeusuudistuksen (HE 309/1993 vp) ehdotuksen mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana olisi hallitusmuodon mukaan oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Nyt käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä luodaan hallinnolliset puitteet näiden oikeuksien toteuttamiselle.

Sen vuoksi valiokunta pitää erittäin kannatettavana tätä hallituksen esitystä, jossa perustuslain tasolla turvataan saamelaisten kulttuuri-itsehallinto.

Hallituksen esityksen perusoikeusuudistusta koskevan ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa, joissa on käsitelty kulttuurin käsitettä, todetaan, että saamelaisilla alkuperäiskansana ja erällä muilla ryhmillä olisi oikeus ylläpitää ja

kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan hallituksen esityksessä omaksuttu kulttuurin käsite vastaa kansainvälisiä, muun muassa YK:n ihmisoikeuskomitean tulkintoja.

Hallituksen esitys sisältää myös muutosehdotuksia saamen kielen käyttämisestä viranomaisissa koskevaan lakiin. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan saamen kielilain tarkoittamien tulkittamis-, kääntämis- ja neuvontatehtävien hoitaminen ei ole käytännössä toiminut lain tarkoittamalla tavalla. Tämän vuoksi kielilain 25 § on jäänyt valiokunnan saaman selvityksen mukaan lähes toteutumattomaksi. Tämä on ollut omiaan vaarantamaan saamelaisten kielellisten oikeuksien toteutumista. Valiokunta pitää kannatettavana ehdotettua uudelleenjärjestelyä. Järjestely edistäisi saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa koskevia pyrkimyksiä ja olisi eduksi muun muassa kielenhuollolle ja käytettävän terminologian yhtenäistämiseksi.

Saamelaiskäräjiä koskevan lakiehdotuksen 5 §:n 1 momentin mukaan saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat. Saamelaiskäräjille on myös tulossa monenlaisia uusia tehtäviä kansallisissa, pohjoismaisissa ja muissa kansainvälisissä yhteyksissä. Tämän vuoksi niillä tulee olla riittävät voimavarat hoitaa näitä tehtäviä. Saamen kielilakiin tehtävien muutosten johdosta näihin tarkoituksiin varatuista määrärahoista on tarkoitus siirtää oikeusministeriön hallinnonalalle se osa, joka tähän mennessä on tullut vuo-

sittain kielilaista aiheutuvien tehtävien hoitamiseen käytetyksi. Kun kuitenkin tarkoituksena on tehostaa saamen kielen käännös-, tulkkaus- ja neuvontapalvelujen toteutumista, valiokunta pitää tärkeänä, että tarvittaessa määrärahoja voidaan lisätä niin, ettei näiden tehtävien hoitaminen vaikeudu. Valiokunta pitää tärkeänä myös sitä, että saamelaisalueen kunnilla olisi riittävät opetustoimen voimavarat järjestää koulutusta.

Saamelaistyöryhmän yksimielisen mietinnön ehdotukset koskevat saamelaisten oikeutta tehdä aloitteita heitä erityisesti koskevissa asioissa ja saamelaiskäräjien vuosittaista eduskunnalle annettavaa kertomusta siitä, mitä merkittävää on tapahtunut saamelaisia koskevien asioiden kehityksessä. Valiokunta pitää tärkeänä, että mahdollisimman pian selvitetäisiin, miten saamelaiskäräjien vaikutusmahdollisuuksia voitaisiin vielä kehittää. Tämän tulisi tapahtua valiokunnan mielestä tätä hallituksen esitystä valmistelleen ns. saamelaistyöryhmän esitysten pohjalta.

Sen vuoksi valiokunta edellyttää, että hallitus pikaisesti selvittää, miten saamelaiskäräjien yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia voitaisiin edelleen kehittää ja turvata riittävät voimavarat saamelaiskäräjien tehtävien hoitamiseksi.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että perustuslakivaliokunta laatiessaan mietintöään ottaisi huomioon, mitä tässä lausunnossa on esitetty.

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, varapuheenjohtaja Astala, jäsenet Ala-Harja, Aula,

von Bell, Gustafsson, Hacklin, Laakso, Lindqvist, M. Pietikäinen, Rätty, Suhola, Tykkyläinen ja Virrankoski sekä varajäsen Alaranta.